

Nr 308.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.; given Stockholms slott den 22 april 1938.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 22 april 1938.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anför:

I samband med anmälan av en av fullmäktige i riksbanken ingiven framställning om fortsatt suspension av sedlarnas inlöslighet med guld behandlades i propositionen nr 318 till fjolårets riksdag spörsmålen om riktlinjerna för den ekonomiska politikens utformning i dåvarande konjunkturläge och om medlen för förverkligandet av denna politik. I anslutning härtill berördes vissa beredskapsåtgärder på det penningpolitiska området, vilka

borde vidtagas för att möjligheter skulle erhållas att mellan riksdagarna och med erforderlig snabbhet träffa effektiva åtgärder till hindrande av en vid nämnda tid befarad inflationistisk prisutveckling. Dels i förenämnda proposition, dels ock i annat sammanhang förelade Kungl. Maj:t riksdagen förslag till sådana åtgärder. I syfte att bereda riksbanken ökade möjligheter att genom operationer i kapitalmarknaden öva inflytande på ränteutvecklingen och samtidigt låta valutareserven komma till en national-ekonomiskt värdefull användning framlades sålunda i propositionen nr 318 förslag om bemyndigande för riksgäldskontoret att förskottsvis, genom överlämnande av statsskuldbevis med form och förfallotid bestämda i samråd med riksbanken, ställa medel till förfogande för den myndighet, åt vilken kunde komma att uppdragas att enligt fastställda direktiv verkställa inköp för statens räkning från utlandet att av myndigheten användas för förvärv från riksbanken av för myndighetens verksamhet erforderliga belopp i guld och valutor intill ett värde efter dagskurs av högst 100,000,000 kronor. I särskild proposition, nr 323, till 1937 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t härjämte i anslutning till det sålunda äskade bemyndigandet, bland annat, att riksdagen skulle medgiva, att upphandling och upplagring av varor intill ett sammanlagt belopp av 70,000,000 kronor finge verkställas för statens räkning i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för handelsdepartementet i propositionen angivna riktlinjer. För att bereda riksbanken ökade möjligheter att påverka penningmarknaden i restriktiv riktning framlade Kungl. Maj:t vidare för fjolårets riksdag ett förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv (propositionen nr 304). Såsom ett ytterligare konjunkturpolitiskt hjälpmedel upptogs frågan om höjning av fondstämpeln å aktier; förslag i sådant syfte förelades samma års riksdag i propositionen nr 319. Slutligen må erinras därom, att fullmäktige i riksgäldskontoret i skrivelse till bankoutskottet den 5 maj 1937 hemställde om fortsatt medgivande att tillhandahålla riksbanken statspapper för marknadsoperationer i valutavårdande syfte.

Samtliga nu berörda förslag vunno riksdagens bifall, varjämte riksdagen, på liknande sätt som skett alltsedan år 1932, medgav, att riksbanken finge till och med den 28 februari 1938 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld.

Till vissa med penningpolitiken och nu berörda beredskapslagstiftning sammanhängande problem har jämväl årets riksdag haft att taga ställning. I statsverkspropositionen (Kapitalbudgeten: bil. 6) äskades sålunda medel för täckande av de förskjutna kosnaderna för nyssnämnda statliga varuinköp, för vilkas handhavande en särskild nämnd, statens reservförrådsnämnd, tillsatts. I samband därmed lämnade jag en redogörelse för de med upphandlingen förbundna finansieringstransaktionerna och deras tekniska utformning. Lagen angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, vars giltig-

hetstid sträckte sig till och med februari månad 1938, har i enlighet med Kungl. Maj:ts därom i proposition nr 84 till årets riksdag framlagda förslag, förlänats fortsatt giltighet till och med den 31 maj 1938. Slutligen har i överensstämmelse med beslut av årets riksdag Kungl. Maj:t genom kungörelse den 25 februari 1938 (nr 57) medgivit, att riksbanken finge för tiden från och med den 1 mars till och med den 31 maj 1938 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill gäve anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

I skrivelse den 14 april 1938 hava *fullmäktige i riksbanken* hemställt om fortsatt befrielse från inlösningsskyldigheten till och med den 31 maj 1939. Bankofullmäktige anföra:

Det av statsmakterna åren 1932 och 1933 fastställda penningpolitiska programmet uppsatte som mål för penningpolitiken en viss stabilitet hos prisnivån. I den då rådande ekonomiska situationen ansågs det emellertid, att en måttlig höjning av partipriserna borde eftersträvas. Det framhölls dock, att denna höjning borde begränsas, så att den ej mera märkbart påverkade levnadskostnaderna.

Vid den omprövning av de penningpolitiska direktiven, som ägde rum år 1937, föranledde det i vissa avseenden förändrade allmänna ekonomiska läget statsmakterna att modifiera dessa direktiv. Bankoutskottet vid 1937 års riksdag anförde (utlåtande nr 67), att grundtanken i det gällande programmet, nämligen att en viss stabilitet i prisnivån vore det i första hand eftersträvarvärda målet, borde kvarstå orubbad. I anslutning till vad fullmäktige och föredragande departementschefen uttalat i frågan framhöll utskottet emellertid, att i det dåvarande läget såväl riksbankens politik som den ekonomiska politiken överhuvud borde inriktas på att söka hålla prisstegringen tillbaka och att i varje fall förhindra en inflationistisk prisutveckling.

Trots att det allmänna ekonomiska läget nu är ett annat än då statsmakterna sist togo ställning till det penningpolitiska programmet, synas de direktiv för penningpolitiken, som då fastställdes, fortfarande i stort sett böra äga giltighet. Bland annat med hänsyn till ovissheten beträffande de konsekvenser för prisutvecklingen på världsmarknaden, som den politiska och ekonomiska oron i de för utvecklingen i Sverige mest betydelsefulla länderna kan medföra, böra enligt fullmäktiges mening de olika möjligheter att påverka utvecklingen på den svenska penningmarknaden, som nämndes av bankoutskottet i förenämnda utlåtande, även i fortsättningen stå till statsmakternas förfogande. I särskild skrivelse denna dag hava fullmäktige hemställt om förlängd giltighet av lagen den 4 juni 1937 (nr 305) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv. Utan att därmed giva uttryck åt någon uppfattning om hur den ekonomiska utvecklingen kan komma att gestalta sig i framtiden vilja fullmäktige framhålla, att de av statsmakterna meddelade penningpolitiska direktiven lämna riksbanksledningen möjlighet att vidtaga sådana åtgärder av penningpolitisk natur, som skulle kunna anses önskvärda, om en ogynnsam utveckling av det ekonomiska läget skulle äga rum.

Under rådande ekonomiska förhållanden är fortsatt befrielse från skyl-

digheten att inlösa bankens sedlar med guld erforderlig. Hittills har frågan härom av riksdagen upptagits till prövning två gånger varje år, nämligen vid riksdagsförhandlingarnas början och kort före deras avslutande. Fullmäktige vilja ifrågasätta, huruvida det icke kunde vara tillräckligt om frågan behandlades endast en gång under varje riksdag, och då strax innan den åtskiljes. Några betänkligheter mot en sådan anordning synas icke möta, eftersom statsmakterna äga möjlighet att, om förhållandena skulle därtill förändras, när som helst medan riksdagen är samlad upptaga frågan om upphävande av ifrågavarande befrielse.

Under återopande av det anförda få fullmäktige hemställa att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen, att riksbanken för tiden från och med den 1 juni 1938 till och med den 31 maj 1939 måtte fritagas från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill giva anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

Fullmäktige i riksgäldskontoret, vilka beretts tillfälle att yttra sig i ärendet, ha för sin del tillstyrkt framställningen och ha i samband därmed förklarat sig i likhet med bankofullmäktige anse det tillräckligt, att frågan om fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa bankens sedlar med guld upptages till prövning endast en gång under varje riksdag, strax innan den åtskiljes.

*Departements-
chefen.*

Den häftiga prisstegringen under vintern 1936—1937 aktualiserade frågan om statsmakternas möjligheter till kontroll av en inflationsartad prisrörelse. I den penningpolitiska diskussionen trädde normerna för regleringen av den svenska kronans internationella värde i förgrunden. Uppmärksamheten kom emellertid även att riktas på vissa organisatoriska svagheter på den svenska penningmarknaden, vilka föranledde statsmakterna att utforma beredskapsanordningar, åsyftande att neutralisera dessa.

Som den viktigaste av de vid fjolårets riksdag beslutade beredskapsåtgärderna framstår medgivandet av rätt för Kungl. Maj:t att på initiativ av fullmäktige i riksbanken genomföra viss skärpning av kraven på bankernas kassareserver. Av likartad syftning är det av fullmäktige i riksgäldskontoret på bankofullmäktiges initiativ framförda, av riksdagen godkända förslaget om rätt för riksbanken att till sitt förfogande från riksgäldskontoret erhålla statspapper, avsedda att bilda ett underlag för operationer på kapitalmarknaden. En förstärkning av riksbankens ställning på den inhemska marknaden — i förening med en avlastning från riksbanken till viss del av dess utländska tillgodohavanden — åsyftas jämväl med bemyndigandet att i en efter det penningpolitiska ändamålet avpassad form förskottsvis bestrida kostnaderna för viss statlig upphandling från utlandet.

Bakom samtliga de nu nämnda beredskapsanordningarna låg insikten om att den dittills förda valutapolitiken och vissa därmed samverkande faktorer skapat en sådan lätthet på penning- och kreditmarknaderna samt en så förstärkt likviditet, att riksbankens möjligheter att med traditionella medel inverka på utvecklingen väsentligt försvagats eller försvunnit. I den rådande

prissituationen utgjorde detta förhållande en allvarlig riskfaktor; en omläggning av valutapolitiken i diskuterad riktning hade icke med åsyftat resultat kunnat genomföras utan stöd av de beslutade anordningarna. Dessa voro emellertid, såsom av det anförda framgått, icke att betrakta såsom blott komplement till en vid inflation eventuellt nödvändig växelkursförändring utan framstodo såsom direkt motiverade av behovet av en starkare ställning för riksbanken på penning- och kreditmarknaderna. Då detta behov alljämt gör sig gällande, följer härav att anordningarna trots omslaget i pris- och konjunktursituationen böra vidmakthållas. Jag tillstyrker därför i annat sammanhang bankofullmäktiges förslag om förlängd giltighet för beredskapsbestämmelserna om bankaktiebolags kassareserv och föreslår i det följande förnyat bemyndigande att för inköp från utlandet mot överlämnande av statskuldebrev disponera riksbankens reserver i guld och valutor. Enligt vad jag inhämtat ha fullmäktige i riksgäldskontoret för avsikt att framlägga förslag om förlängd giltighet jämväl för bemyndigandet att i valutavårdande syfte tillhandahålla riksbanken statskuldförbindelser.

I samband med utformandet av här berörda beredskapsanordningar medgavs Kungl. Maj:t rätt att under vissa förutsättningar förordna om höjning av aktiestämpeln intill fyra gånger dess eljest gällande belopp. Denna fullmakt motiverades icke direkt av utvecklingen på kredit- och penningmarknaderna men ansågs lämplig såsom komplement till de penningpolitiska hjälpmedlen vilka blott i mindre omfattning kunde utnyttjas för att påverka den konjunkturrellt känsliga och — som erfarenheten synes visa — för konjunkturutvecklingen även mycket betydelsefulla aktiemarknaden. Att ett utnyttjande av senast berörda möjlighet nu saknar aktualitet får icke fördölja, att läget i detta avseende lätt kan slå om. Möjligheten till en temporär höjning av aktiestämpeln synes därför även fortsättningsvis böra stå till buds. I enlighet med denna uppfattning har jag för avsikt att föreslå, att ifrågasvarande fullmakt skall förnyas, varvid giltighetstiden av praktiska skäl lämpligen torde böra utsträckas till tre år.

Mot vad bankofullmäktige i sin nu föreliggande framställning om fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld anført rörande riktlinjerna för penningpolitiken har jag intet att erinra. De direktiv som av statsmakterna utformats för riksbankens valutavårdande verksamhet torde böra gälla även fortsättningsvis. Då en väsentlig förändring i situationen under alla förhållanden bör föranleda, att valutafrågan omedelbart upptages till omprövning av statsmakterna, synes ingen invändning kunna riktas mot att befrielse, på sätt bankofullmäktige föreslagit, nu medgives till utgången av maj 1939.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

dels att riksbanken må för tiden från och med den 1 juni 1938 till och med den 31 maj 1939 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med

Kungl. Maj:ts proposition nr 308.

guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill giva anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar,

dels ock att riksgäldskontoret må förskottsvis, genom överlämnande av statsskuldbevis med form och förfallotid bestämda i samråd med riksbanken, ställa medel till förfogande för myndighet, åt vilken uppdrages att enligt fastställda direktiv och i av riksdagen medgiven utsträckning verkställa inköp för statens räkning från utlandet, att användas för förvärv från riksbanken av för nämnda verksamhet erforderliga belopp i guld och valutor intill ett värde efter dagskurs av högst 100,000,000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

H. Wihlborg.